

Kırılgan Erkeklikler

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2013 yılında 229, 2014 yılının Temmuz ayı itibarıyla de 149 kadının erkekler tarafından öldürüldüğünü bildiriyor.¹ Yanı sıra, her 3 kadından birinin erkek şiddetinin herhangi bir türünü gördüğü belgelenmiş durumda.² Kadına yönelik şiddetin bu kadar normalleştiği bir zamanda ve yerde, kırılgan erkeklikler diye söze başlamak ilk bakışta biraz garip görünebilir. Ancak, tabi buradaki kırılganlık, erkekliğin inşa sürecindeki fay hatlarına değiniyorsa, bu aslında ataerkinin ve onun bir yüzü olan kadına yönelik şiddet açısından da farklı bir mecra açar.

Birçok feminist araştırma kadınların mağduriyetine odaklanır ve toplumsal cinsiyet rejimini eril bir düzenleme olarak tanımlarken, giderek artan sayıda feminist araştırmacı da kadınların mağduriyetine, ataerkinin bir yüzü olarak ele alır.³ Örneğin, kadına yönelik şiddet ve eril şiddet meselesinde gördüğümüz gibi, erkekler şiddete bir açıdan teşvik edilirler ancak bu şiddet sadece kadınlara yönelik değildir, 'erk sahibi' erkek olarak kabul edilmeyenlere de yönelir. Bu bakımdan, feministlerin ataerki ile her türlü mücadelesinde erkeklik çalışmaları olmazsa olmaz bir yer tutar zira, erkeklik çalışmaları eril tahakkümün oluşturulduğu, kimi zaman müzakere edildiği, ve kurumsallaştırıldığı alanları gözler önüne serer.

Bu yazıda değerlendirmesini yapmaya çalışacağım ve Eleştirel Erkeklikler İnceleme İnsiyatifi tarafından Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Merkezi (KASAUM) ile işbirliğinde düzenlenen, "Ağır Erkeklik: Erkekliğin Ağırlığı" isimli atölyenin "Fay Hattında Erkeklikler: Çalışma ve İşsizlik Ekseninde

¹ Cinayete kurban giden kadınların isimlerinin de bulunduğu, sanal anıt için bakınız: <http://www.anitsayac.com/?year=2013>

² Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddete dair böyle bir çalışma için bakınız: Altınay and Arat.

³ Kadına yönelik şiddet konusunda erkek ve eril arasındaki bağlantı ve ayrımlar için bakınız: Acar-Savran (47).

Erkekliğe Bakış” başlıklı ikinci oturumuna giderken, erkeklik üzerine bir diyalogun gelişmesinden değil belki ama biçiminden kaygı duymaktaydım. Mesela, böyle olası bir diyalogda, kadınların erkekleri ‘bilinçlendirme’ pozisyonunu eşitliği zedeleyici görüyordum, zira bu adeta ezilenin ezeni eğitmesine benziyordu. Ezilenin ezeni eğitmesi sorunu, Audre Lorde’un da altını çizdiği üzere, ezenin güçlü pozisyonunu ‘bilinçlendirilen’ olarak perçinler ve dolayısıyla, ezenin sorumluluk almasını ‘anlamsız’ hale getirir (Lorde 281). Halbuki, ataerkiye karşı her türlü mücadele hayat boyu devam eden ve bir biçimiyle kolayca halledilebilen bir bilinçlendirme sorunu değildir. Her türlü şiddet döngüsü, sarmal halinde hayatın gündelikliğinden, kurumlarına kadar topyekun bir alanı kapsar ve mücadele edenlerin, çözemeyecek olsa dahi sorumluluk almasını gerektirir. Üstelik bahsettiğim ezilenin ezeni eğitme durumu kadın hareketini ve erkeklikle ilgili eleştiri getiren diğer hareketleri de güçsüzleştiren bir pozisyonudur da. Atölye öncesi bu tür sorular çeviriyordum aklımda; ancak kaygılarım bir yana, benim için bu atölyenin önemli soruları şunlardı: erkekliğin nasıl bir kırılabilirliği var? Bu kırılabilirlik, daha önce bahsettiğim toplumsal cinsiyet rejimi ve mağduriyetler kışkırtıcısında nereye denk gelir? ve bu minvalde, farklı hareketler arasında ortak zeminlerin nerelerde kurulabilir? Tabii bu soruların cevabı kuşkusuz bir değil birçok olası diyalogu içinde barındırıyor.

Atölyenin merkezindeki sunuş, 21 erkek katılımcı ile yapılan derinlemesine görüşmeler etrafında örgütlenen ve Beril Türkoğlu tarafından yapılmış bir araştırmaya dayanıyor.⁴ Mekânsal olarak Çankaya-Ankara’da ikamet eden erkeklere ulaşılabilmiş. Belki sayısal anlamda yeterli olmayan bir küme olmakla beraber, içerik ve analiz açısından oldukça öğretici ve paylaşımcı bir sunuş oldu bence ve ileriki araştırmalara da önemli bir veri kaynağı sunuyor.

⁴Araştırmanın yayınlanmış makalesi için bakınız Türkoğlu.

Beril Türkoğlu, sunuşuna hegemonik erkeklik içerisinde fay hatlı bir coğrafya yaratan kırılğan erkekliğin veçhelerini anlatmakla başladı ve bir işte çalışmanın veya iş sahibi olmanın özellikle de “aile reisliğı” mefhumu üzerinden örgütlenerek kurulduğunun altını çizdi. Burada aile reisliğı derken, hem ekonomik hem de toplumsal diğler öğelerin erkek elinde toplanmasını kastediyorum. Diğler önemli nokta, erkekliğin mutlaka başka kişilerin şahitliğıyle var olabilmesine yapılan vurgu. Dolayısıyla, diğler erkeklerin ve kadınların da onayı ataerkil tahakkümün kurulmasında başat. Son olarak da, erkeklik kadınlıkta da olduğı gibi sergilenir (performatiftir). Zaten bu sergileniş aynı zamanda onayı da içerir ve hedefler. İşte bu bağlamda, işsizliğin erkekliğı kaybetme olarak kurgulanması erkekliğin sergileniş biçimlerinden birini oluşturur.

Yukarıdaki minvalde sunuş üç bölümden oluştu. “Kazanılan erkeklik” isimli ilk bölüm, erkeklerin erkekliklerini nasıl kazandıklarına yönelik fikirlerini bir araya getirdi. Diğler bölümlerde olduğı gibi, bu kısımda da araştırma dahilindeki katılımcıların sorulara yanıtlarından alıntılar, atölye katılımcıları ile paylaşıldı. Yöntemsel açıdan da erkeklerin erkekliklerini nasıl kazandıklarını izlemek zaman zaman trajikomik zaman zaman da insanı hayretlere düşürücü bir deneyim. Mesela, erkeğin illa ki hesap ödediğini ancak buna rağmen, cüzdanın yularının kadında olduğunu iddia eden bir alıntı salondakileri oldukça güldürdü. Aslında, alıntılarla ilerlemek pür-i pak birtakım erkeklik tanımlarını da düşündürme olanağı sunuyor. Bununla birlikte, erkekliğin de diğler iktidar ideolojilerinde olduğı gibi orantısız çatlaklar ve çelişkilerle dolu olduğunu gözler önüne sermiş oluyor.

İlk bölümdeki alıntılarda erkekliğin daha çok fiziksel ve manevi güç ile tanımlandığını gördük. Güçlü olmak, başka erkeklerden dayak yememek veya onlar tarafından ezilmemek anlamına da geliyor. Bununla birlikte, erkeğin gücü kendinden düşük konumda gördüklerine (mesela kadınlara) yardım etmesi veya kadınlara karşı güçlü bir pozisyonda (mesela, ekonomik güce sahip olmak veya bu gücü elinde bulundurmak) durmaya devam etmesiyle de yeniden inşa oluyor. Dolayısıyla, erkekliğin var olmaya devam etmesi veya yeniden yeniden kazanılması (mesela,

sünnet, evlilik, askerlik, ev geçindirme...vb.) belli şartların devamlı üretilmesine de bağlı ki; bahsedilen şartlar, aynı zamanda erkek olmayı değerli hale getiriyor.

İsminden de anlaşılabilir gibi, kazanılan erkeklik farklı manalarda kaybedilebiliyor da. O zaman hangi erkeklik veçheleri öne çıkıyor ki, bunlar kaybolursa, erkeklik de yitirilmiş veya yara almış addediliyor? İkinci bölümde, Beril Türkoğlu araştırmaya katılan erkekler açısından erkekliğin 'gücünün', sorumluluk ve çalışmak ile bağdaştırıldığını anlattı. Bu kısımda sunulan alıntılar, evli ve bekar erkekler analitik ayrımı yoluyla aktarılması da önemli. Böylece, evliliğin erkekliğin inşası sürecindeki önemli yerinin de altı çizilmiş oldu. Mesela, evli erkekler açısından sorumluluk, ailenin sorumluluğunu taşıyabilmeyi, özel hayatı 'koruyabilmeyi' ve dolayısıyla eve bakmak ve/veya eve ekmek getirmek gibi temalarda anlam kazanırken; bekar erkekler açısından kız arkadaşla ilişkinin sorumluluğu ile birlikte gelecekteki aile sorumluluğuna hazırlanmak ki; zaten, alıntılarının hepsi heteroseksüel erkeklere ait gibi görünüyordu gibi anlatılarla kendini kurguluyordu.

Yukarıdaki çıkarsamalardan da hareketle, Beril Türkoğlu, erkeklik ve güç ilişkisi çerçevesinde fiziksel güçten ziyade ekonomik gücün erkekliğin tamamlayıcı unsuru olduğu saptaması ile sunumuna devam etti. Dolayısıyla, çalışmak kendine güvenin bir teminatı olarak erkekler arası rekabetin ve iktidarın da gerçekleştiricisi ve göstereni. "Baba parası yememek", "evi geçindirebilmek" ki; bu tam zamanlı bir işte çalışma manasına geliyor ve sonuçta, "kadının parasını yememek" tabirleriyle izlediğimiz erkeğin çalışarak 'kazandığı' güç, işsizlikle karşılaştığında kırılabilir ve hatta yenilmiş olmakla bir tutuluyor. Aslında tarihsel açıdan bunun bir vechesini Nukhet Sirman (234-44), geç osmanlı ve erken cumhuriyet dönemi romanlarında gözlemliyor. Büyük evdeki babasına isyan edip, ardından başka bir eve 'kapılanmak' şeklinde zuhur etmiş bu durum, şimdiki zamanda babayı yenmenin bir aracı olarak çalışmak şeklini almış gibi görünüyor.

Çalışmanın erkeklik açısından bu güçlü konumlandırılışı, işsizliği “erkeklik gururunu” incitici ve “eşten bağımsızlığı zedeleyici” bir tehdit olarak algılamayı getiriyor. “Etraf ne der?” baskısı da beraberinde izlediğimiz anlatılardan. Bana kalırsa sunuşun yine en çarpıcı noktalarından bir tanesi de işsizliğin bekar erkekler arasında (meşru) bir intihar sebebi olarak gösteriliyor oluşu. Sunumun hemen bitimindeki, bekar ve genç bir erkeğe ait bu anlatı, işsizliğin inciticiliğinin aynı zamanda kendine yönelen bir şiddet veya başka araştırmaların da gösterdiği gibi kadınlara yönelen bir şiddet olarak ortaya çıkabileceğini gösteriyor.⁵ Bu açıdan eril şiddet sarmalının, erkeklerin kendisinden düşüklere kendindeki düşüklere yönelttiği şiddet yoluyla tamamlandığını da söyleyebiliriz.

Atölyenin katılımcılarının büyük bir kısmı kadınlardan ve konuşulanlardan çıkardığım kadarıyla da bir biçimde feminist veya LGBTİQ aktivizmi yapan kadınlardan oluşuyordu. Katılımcıların niteliğinden kaynaklı olsa gerek, atölye sonrası konuştuğumuz feminist kadınların veya kadınların erkekler tarafından nasıl algılandıkları üzerineydi. Mesela, katılımcılardan biri, feminist kadınların erkek ortamlarında kadın değil de erkek olarak algılanışlarından dem vurdu. Başka bir katılımcı, modernleşme ve çalışma pratikleri içerisinde toplumsal cinsiyetin önemli yerine işaret etti. Sonuçta, erkekliğin tezahür etme biçimlerine dair bir araştırmanın, feminist politika ve argümanlar açısından da zihin açıcı olabileceğini göstermiş oldu. Bu minvalde, mesela sorulabilecek sorulardan bir tanesi ise şöyle formüle edilebilir: madem, iş hegemonik erkekliğin en önemli unsurlarından bir tanesi; bu durum, emek ve emek piyasalarının erilliği ve kadınların bu piyasalara erişimi hususunda ne der? Bu soruyla birlikte, son olarak atölyenin aklımda uyandırdığı başka bir mesele de karma örgütlenmelerin veya analiz etme biçimlerinin olanakları oldu.

Türkiye’de karma örgütlenme pratikleri yok değil. Takip edebildiğim kadarıyla da bu pratiklerin öncülerinden bir tanesi İzmir

⁵ Özellikle bakınız Altınay and Arat (72-77).

Savaş Karşıtları Derneği.⁶ Erkekliğin olmazsa olmaz ve geçilmesi gereken aşamalarından biri olan askerlik (yoksa kız da iş de verilmiyor) üzerine İzmir’de yapılan karma toplantılar erkeklik çalışmaları açısından da önem arz ediyor. Bu minvalde, sadece askerlik değil başka alanlarda da bir türlü ulaşılamayan hegemonik erkekliğin analizi içerisinde toplumsal cinsiyet ve heternormativite eleştirilerini getiren tüm hareketleri güçlendirebilecek öğeler içeriyor. Bu yüzden, İzmir savaş karşıtları örneğinde de değinmeye çalıştığım gibi, bir çeşit bağlılıklar⁷ veya ittifaklar politikasının olanaklarını araştırmak gerekli. İşte bu açıdan, Beril Türkoğlu’nun sunuşunun da bir parçası olan atölye oldukça verimliydi.

Eda ACARA

Queen’s Üniversitesi

Coğrafya ve Planlama Bölümü Doktora Öğrencisi

Kaynakça

Acar-Savran, Gülnur. "Feminist Teori Ve Erkek Şiddeti." *Defter* 21 (1994): 45-55.

Acara, Eda. "A Case Study on the Discourse of Women's Conscientious Objection in Turkey." Saint Mary's Üniversitesi, 2010.

Altınay, Ayşegül, ve Yeşim Arat. *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*. İstanbul: Punto Yayıncılık, 2007.

Lorde, Audre. *Sister Outsider, Essays and Speeches*. Berkeley: Crossing Press, 2007 [1984].

⁶ İzmir Savaş Karşıtları Derneği’ndeki karma grup deneyimleri ve şiddetsizlik üzerine, Acara’da özellikle 3. Bölüme bakınız.

⁷ "Alliance politics", Türkçe’ye ittifaklar politikası olarak çevriliyor. Ama aslında bağlılıklar daha doğru bir kelime. Çünkü burada sorumluluk alan bir politikadan bahsediyoruz. İttifaklar çevirisi, hala bir çeşit iktidar iddiasını içinde barındırıyor.

Sirman, Nükhet. "Kadınların Milliyeti, Milliyetçilik." *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*. Ed. Bora, Tanıl ve Murat Gültekingil. Vol. 4. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007. 226-44.

Türkoğlu, Beril. "Fay Hattında Erkeklikler: Çalışma Ve İşsizlik Ekseninde Erkekliğe Bakış." *Mülkiye Dergisi* 37.4 (2013): 33-61.